

**МАТЕРИНСТВО У ПСИХОАНАЛІЗІ
(КЛЮЧОВА РОЛЬ МАТЕРІ У ВИХОВАННІ ГУМАННОЇ ОСОБИСТОСТІ)**

У статті висвітлено важливу роль матері у процесі формування особистості дитини. Наголошується на необхідності розвитку у дитини самостійного мислення, здатності на вчинок.

Tetiana Boryshchuk

**MOTHERHOOD IN PSYCHOANALYSIS
(THE KEY ROLE OF A MOTHER IN EDUCATION OF HUMANE PERSONALITY)**

The article underlines the important role of a mother in the process of children development. It underlines the importance of development of children's independent thinking and an ability to act.

Відома французький психоаналітик, філософ, культуролог Юлія Крістева у своїх працях наголошує на ключовій ролі матері у вихованні дитини вільною, гармонійною особистістю. Дослідниця стверджує, що саме материнська пристрась, у якій поєднані сексуальне та ідеальне, може стати основою нового гуманізму.

Д. Віннікот вважав, що хорошою матір'ю є та мати, яка дозволяє дитині створити свій перехідний простір, в якому дитина може мислити сама; з точки зору передачі культури саме в цьому полягає жіночий геній. Ми поділяємо думку провідних дослідників, що створення матір'ю такого простору є необхідною умовою виховання вільної та гармонійної особистості, яка в майбутньому буде здатна будувати взаємини з іншими людьми, керуючись принципами гуманізму, а не насильницької взаємодії.

Психоаналітики багато пишуть про функцію батька, зазначає Ю. Крістева, проте, материнство – це, насамперед, пристрась. Саме ця пристрась перетворює емоції, які можна пояснити з біологічної точки зору (прив'язаність і одночасно агресивність до плоду, немовляти, а потім й дитини) в усвідомлену, осмислену любов, яка є певною ідеалізацією дитини, відданістю їй, проектом спільного життя з нею. Це драматичне поєднання біології та смислу починається, коли мати чекає на дитину. Жінка відчуває, що втрачає себе, свою ідентичність, оскільки у результаті вторгнення батька дитини вона подвоюється і виношує невідомого третього. Потім виникає пристрась матері до нової незалежної істоти, якою буде дитина, якщо перестане бути подвоєнням матері, якщо мати дозволить їй бути автономною.

Не переживши материнської пристрасі й не перетворивши її на любов, жінка навряд чи зможе побудувати гармонійні взаємини з чоловіком та й, взагалі, з іншими людьми. Досвід перетворення материнської пристрасі на любов, основними складовими якої є підтримка і турбота про розвиток дитини як унікальної, самостійної особистості, є необхідним для жінки. Цей досвід жінка може отримати, не обов'язково виносивши та народивши дитину, але й усиновивши та виховуючи її.

Необхідним компонентом материнської любові є певна відстороненість матері від дитини – безпристрасність. Така безпристрасність потрібна, оскільки надмірна материнська пристрась до дитини придушує її розвиток як вільної особистості, не дає сформуватися тим рисам, тому стрижню, які є основою у протидії насильницьким патернам поведінки та спілкування. Дещо у самій структурі материнського досвіду сприяє трансформації пристрасі у любов, а саме – роль батька, спосіб переживання часу та засвоєння мови. Ю. Крістева детальніше зупиняється на ролі матері у засвоєнні дитиною мови, наголошуючи, що освоєння і набуття мови дитиною є, водночас, і новим засвоєнням мови матір'ю. Говорячи мовою дитини, мати виликовується від того, що називають неконгруентністю афектів і смислів.

Аналізуючи переживання часу матір'ю, Ю. Крістева підкреслює, що основна його характеристика – це не наближення до смерті, а відновлення життя. Жінка-мати відчуває час як процес відновлення, не тому, що не відчуває страху смерті, адже мати боїться за життя своєї дитини. Але смерть у материнському досвіді, зазвичай, поглинута іншим розривом у часі – початком. Обоє батьків відчувають, що зачаття і народження дитини – це головні акти ініціації, що з їхньою дитиною у світ приходить щось нове, проте мати відчуває це сильніше, оскільки у народженні задіяне її власне тіло. Для жінки-матері початок нового життя є не просто відкладанням смерті, але й найвищою свободою. Логіка свободи полягає у здатності починати, зачинати, встановлювати зв'язки і бути відкритими до них.

Ідеальна пристрась для мудрої матері – це природне оновлення і відновлення. Справжня свобода, як стверджує філософська думка від Канта до Хайдегера, це не бунт, а ініціювання, починання чогось нового як вчинок. Прототипом такої свободи є акт народження, і в цьому смислі матері володіють ключем до свободи. Розвиваючи думку відомої вченої, додамо, що людина, яка здатна на вчинок, на починання нового, навряд чи стане насильником, або жертвою насильства. Мати, яка дала своїй дитині ключ до свободи (виховала здатність до самостійного мислення і сприяла формуванню характеру, здатного на вчинок) виконала свою роль і роботу матері.

Через поступове звільнення від пристрастей, завдяки здатності до сублімації, мати дозволяє дитині засвоїти не образ матері, а образ відсутності матері. Більш за те, мати повинна співпрацювати з дитиною, щоб досягти цієї відсутності, при цьому вона має залишатися доступною для дитини, щоб та могла засвоїти материнське мислення, спертися на нього, створюючи власні уявлення. Хороша мати вмє самоусунутися, щоб звільнити дитині простір для задоволення мислити. В уявленнях про материнську жертвовність, які часто мають релігійні витоки, матері відводиться пасивна роль. Ю. Крістева пропонує матері активно заохочувати дитину, щоб змістити її (маму) з трону. Дослідниця стверджує, що на часі є вивчення питання: у чому саме полягає покликання матері? Материнська пристрасть породжує внутрішні конфлікти (тут може допомогти психоаналіз), і в той же час забезпечує передачу культури від покоління до покоління. Культури, яка стверджує гуманні, вільні від насильства моделі поведінки та спілкування, або, навпаки, культури, яка пропагує придушення, нівелювання особистості, домінування сильнішого, того, хто має більше влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kristeva Julia. Motherhood today [Електронний варіант] / J. Kristeva. – Режим доступу : <http://www.kristeva.fr/english.html>.
2. Winnicott D. Playing and Reality / D. Winnicott. – New York. – Routledge, 1999. – 169 p.

Тетяна Бутурлим,

канд. пед. н., учитель,

Ніжинський обласний педагогічний ліцей

Чернігівської обласної ради

ВИХОВАННЯ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОЇ МОДЕЛІ ПОВЕДІНКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

У статті аналізується проблема гендерного насильства підростаючого покоління. Авторка окреслює шляхи попередження схильності старшокласників до гендерного насильства у процесі вивчення української літератури XX–XXI ст.

Tetiana Buturlym

EDUCATION OF NONVIOLENT MODEL OF HIGH SCHOOL STUDENTS BEHAVIOUR BY MEANS OF THE UKRAINIAN LITERATURE: GENDER ASPECTS

The article features the problem of gender-based violence of young generation. The author outlines the ways of prevention of likelihood of high school students to commit gender-based violence while studying the Ukrainian literature of 20th and 21st centuries.

Однією з умов євроінтеграції України є досягнення гендерної рівності, тобто надання права кожній особистості, незалежно від статі, на повноцінний розвиток. Створення відкритого, толерантного суспільства, пропагування ідей справедливості, свободи від насильства, визнаних на світовому та національному рівнях, сприяє формуванню високого рівня гендерної культури нації. Гендерна освіта зорієнтована на виховання особистості, що не приймає нерівність між чоловіком та жінкою, гендерну дискримінацію, насильство, прагне гармонізувати фемінні й маскулінні якості, побудувати гармонійні взаємини з особою протилежної статі (О. Болотська, С. Вихор, І. Іванова, В. Кравець, О. Цокур, Л. Яценко та ін.).

Значну роль у вихованні ненасильницької моделі поведінки школярів відіграє *українська література* [2]. Учні під керівництвом учителя мають усвідомити важливість ситуації вільного саморозвитку, а не покірної залежності, що може призвести до формування комплексу неповноцінності, внутрішньо-рольового конфлікту, девіантної поведінки. Важливо зрозуміти: *гендерне насильство* як крайня форма соціостатевої нерівності «включає дії, що завдають фізичної, психологічної, сексуальної шкоди чи страждання, погрозу таких дій, примус та інші обмеження свобод усупереч принципу гендерної рівності» [1, с. 15]; взаємини чоловіка та жінки, що ґрунтуються на дискримінації прав, насильстві, не можуть утворити щасливу сім'ю.

Виховання ненасильницької моделі поведінки старшокласників є одним із етапів підготовки їх до побудови майбутньої сім'ї на засадах рівності чоловіка та жінки, свободи, справедливості, співробітництва.

Можна виокремити характерні особливості виховання ненасильницької моделі поведінки учнів 10–11 класів:

- формування неприйняття насильства в сімейній, політичній, соціальній, релігійній, культурній, трудовій, освітній сферах;
- виховання усвідомлення деструктивності гендерної нерівності, насильства;
- формування відповідальності за порушення принципів толерантності по відношенню до будь-якої особи, незалежно від віку, статі, національності, релігійних переконань;
- виховання готовності змінити несприятливу життєву ситуацію з метою віднайдення гармонії із собою та оточуючими;